

УДК 811.112.2' 373.612.2

ЗАПОЛОВСЬКИЙ М. В.

(Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича)

ПАРАБОЛІЗМИ ЯК РЕАЛІЗОВАНІ БІБЛІЙНІ ІНАКОМОВЛЕННЯ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ

У статті на основі визначень понять «біблеїзм» та «парабола» виокремлено поняття «параболізм», під яким розуміється реалізована у мові біблійна притча, її текстові модифікації, а також аллюзії на неї. Представлено способи реалізації цієї фігури інакомовлення в текстовому матеріалі сучасної німецькомовної публіцистики.

Ключові слова: біблеїзм, параболізм, притча, екстенціонал, інтенціонал, інтертекстуальність, цитата, аллюзія.

Заполовский Н. В. Параболы как реализованные библейские иносказания в немецкоязычном публицистическом тексте. В статье на основании определенных понятий «библейзм» и «парабола» отграничивается понятие «параболы», которым трактуется реализованная в языке библейская притча, ее текстовые модификации, а также аллюзии на нее. Предложено способы реализации этой фигуры иносказания в текстовом материале современной немецкоязычной публицистики.

Ключевые слова: библеизм, параболы, притча, экстенционал, интенционал, интертекстуальность, цитата, аллюзия.

Zapolovskiy M. V. Biblical parabolic expressions in German journalism. This article it is being separated in the notion “parabolic expression” on the basis of the notions of “biblical expression” and “parable”. This notion is being interpreted as biblical parable and its textual modifications and allusions functioning in German are provided. The ways to implement this pattern into the text of German publicistic style are offered.

Key words: biblical expression, parabolical expression, parable, extensional, intensional, intertextuality, citation, allusion.

Сюжети, цитати, крилаті вислови біблійного походження, які традиційно називаються біблеїзмами, отримали досить широке поширення в багатьох мовах світу. Особливою експресивністю серед них вирізняються також параболи (притчі), які в цілому вигляді або фрагментарно можна почути в усному мовленні, зустріти на сторінках газет чи художніх творів.

Серед дослідників біблеїзмів у різних мовах варто згадати імена таких вчених як І. Б. Дубровська, В. М. Мокієнко, З. І. Семенова, А. В. Кунін, І. Харазінська, С. І. Гужанов, Л. Г. Мягкова, Н. Б. Бахліна, С. А. Хахалова, Г. Вебер, Г. Мозер, Г.-Л. Ловенбург, Р. Кобурн, Й. Кноблох, М. Соскіс, Г. Майстерскі та ін. У працях цих лінгвістів розглядаються, зазвичай, основні ознаки цих одиниць – семантичні, етимологічні, стилістичні, ономазіологічні, структурні, лексичні, граматичні, функціональні та когнітивні.

Метою даної статті є виокремлення в корпусі лексичних одиниць, термінованих поняттям «біблеїзм», біблійних парабол (притч) та їх текстових модифікацій, які ми потрактуємо як «параболізм». **Актуальність** дослідження полягає у потребі системного опису класифікації лексичного складу мови, визначення лінгвальних характеристик таксонів класифікаційної системи, серед яких особливе місце займають параболізми. Серед основних завдань для досягнення вказаної мети вважаємо важливими: 1) диференціацію понять «біблеїзм» та «парабола»; 2) теоретичну обґрунтованість викладених положень; 3) опис способів реалізації параболізмів у німецькомовному публіцистичному тексті.

У лінгвістичному словнику під біблеїзмом розуміють біблійне слово або вислів, що увійшли у загальну мову [СЛТ 2002, с. 66]. Є. М. Верещагін під біблеїзмами розуміє «окремі слова..., стійкі словосполучення, цілі вирази і навіть фрази, які походять з Біблії, були запозичені з неї чи зазнали впливу біблійних текстів, у тому числі які не асоціюються з нею в сучасній мовній свідомості» [Верещагін 1993, с. 97]. Він також зазначає, що біблеїзми характеризуються семантичною та стилістичною маркованістю (переносним значенням, підвищеною експресивністю, належністю до книжкового стилю). В словнику релігійної лексики А. А. Азарова біблеїзм розглядається як «слово чи мовний зворот, запозичений з Біблії» [Азаров 2002, с. 83].

Парабола є поетичною фігурою, відомою з античних часів, що у перекладі з давньогрецької означає “поруч розташоване слово” [Квинтилиан 1996, с. 284]. На думку С. С. Аверінцева, парабола – це поруч кинуте слово, слово, що не спрямоване до свого предмета, а слово, що блукає поруч і не називає річ, а загадує її шляхом перифрази, тобто тропу, що являє собою заміну звичайного слова описовим виразом [СЛТ 2002, с. 312; Аверинцев 1977, с. 331]. У словнику В. Даля парабола тлумачиться як інакомовлення, притча [Даль 1994, с. 35]. Подібне визначення знаходимо у німецькому словнику «Duden»: «Парабола (Parabel – від. гр. «paraballein» – «кидати поруч; порівнювати») – інакомовлення, повчальна розповідь, притча» [Duden

2007, S. 583].

Теорія М. В. Нікітіна про інтенціонал та екстенціонал лексичного значення допомагає найкращим чином розкрити природу поняття «параболізм» та пов'язати його з такими поняттями як «біблеїзм» і «парабола» [Никитин 1983]. На думку лінгвіста, інтенціонал лексичного значення – це структурована сукупність семантичних ознак, наявність яких є обов'язковою для денотатів цього класу [Никитин 1983, с. 24]. Семантичні ознаки в інтенціоналі розпадаються на дві частини, які пов'язані родо-видовим відношенням. Родова частина інтенціоналу називається гіперсемою (архісемою), а видова частина – гіпосемою (диференціальними ознаками). Інтенціонал визначає область того, що може бути названим даним іменем, тобто його екстенціонал. Інтенціонал складає обов'язковий постійний компонент значення імені.

Ми використовуємо ці слова як кореляти для змісту та обсягу понять. За законом зворотного відношення між обсягом та змістом поняття, обсяг одного поняття складає частину обсягу іншого поняття, якщо зміст другого є частиною змісту першого [Гончаров 2011, с. 81-85]. Обсяг поняття (екстенціонал) – сукупність предметів, які потрапляють під дане поняття (в нашому випадку, «біблеїзми», під якими, як вже зазначалось вище, у лінгвістичних працях, а також у спеціальних словниках традиційно розуміють фразеологічні одиниці та крилаті вирази з Біблії). Зміст поняття (інтенціонал) – сукупність ознак, які дозволяють об'єднати (узагальнити) певну кількість предметів у групу («параболізми»). Тому параболізми, які включають цитати біблійних притч та їх модифікації (ремінісценції та алюзії), належать до системи біблеїзмів у мові [Климович 2006].

Під цитатою розуміють дослівне введення до тексту фрагмента іншого тексту або висловлення і супроводжується відповідною пунктуацією, посиленням на джерело [Селіванова 2006, с. 656-657]. Ремінісценція полягає у введенні до певного тексту фрагментів, які нагадують адресатові події, факти, героїв, стилістичні прийоми, мотиви іншого тексту [Селіванова 2006, с. 513]. Алюзія – це прийом художньої виразності, що змістовно збагачує текстову інформацію, створюючи численні асоціації за рахунок натяку на події, факти, персонажів інших текстів [Селіванова 2006, с. 24]. Відмінність між ними полягає у тому, що алюзія – це натяк, але не обов'язково на подію, а може бути й на твір, лаконічне відсилання до певного джерела чи явища. Натомість під ремінісценцією розуміється відтворення знайомої фразової чи образної конструкції з іншого твору [Статкевич 2011].

Часто поняття «ремінісценція» та «алюзія» взаємозамінюють. Ми погоджуємось із І. В. Гюббенетом, який вживає термін «алюзія» як у широкому значенні, тобто щодо посилань на епізоди, імена, назви тощо міфологічного, історичного та власне літературного характеру, так і до алюзивних цитат, тобто натяків, відсилань до певного літературного твору, сюжету чи образу [Гюббенет 1981]. У нашому дослідженні алюзія – це посилання або натяк на біблійну притчу в газетному чи журнальному німецькомовному тексті, структурним репрезентантом якого може бути слово, словосполучення або скорочена назва біблійної книги з номером розділу та віршем, де знаходиться певний параболізм.

Розгляньмо приклад цитати зі статті «Eine zweite Chance»: *«Der Schlussstein wird zum alles tragenden Element. Hier zu sehen in der Kuppel der Evangelischen Kirche in Lotte. Christus in Gestalt des Opferlamms bildet das Zentrum. Der Sohn Gottes wird zum „Eckstein“. An ihm scheiden sich die Geister.*

Markus 12, 1-12 (in Auswahl): *Es pflanzte einer einen Weinberg, zog einen Zaun ringsum, grub eine Kelter und baute einen Turm. Dann verpachtete er ihn an Weinbauern und ging außer Landes. Und zu gegebener Zeit schickte er einen Knecht zu den Weinbauern, um von den Weinbauern seinen Anteil am Ertrag des Weinbergs einzuholen. Sie aber packten ihn und schlugen ihn und schickten ihn mit leeren Händen fort. ... Einen hatte er noch: den geliebten Sohn. Den schickte er als letzten zu ihnen, denn er sagte sich: Vor meinem Sohn werden sie Respekt haben. Jene Weinbauern aber sagten zueinander: Das ist der Erbe. Kommt, wir wollen ihn töten, dann wird das Erbe uns gehören. Und sie packten ihn und töteten ihn und warfen ihn aus dem Weinberg. Was wird nun der Herr des Weinbergs tun? ... Der Stein, den die Bauleute verworfen haben, er ist zum Eckstein geworden, durch den Herrn ist er das geworden, und wunderbar ist er in unseren Augen.*

Gegen die Logik von Zank, Hass und Unfrieden ereignet sich das Unerwartete. Jesus Christus wird zum tragenden Fundament und durchkreuzt damit unsere kühnsten Erwartungen. Nicht Vergeltung und

Rache, nicht unser Verstricktsein in Schuld haben das letzte Wort. Gott gibt uns unverdient eine zweite Chance. Seine Güte sprengt Grenzen und übersteigt unser Vorstellungsvermögen.

Es bleibt uns zwar nicht erspart, unser Tagwerk zu offenbaren und vor ihm Rechenschaft abzulegen. Wir müssen uns alltäglich der Frage stellen, ob wir den Auftrag, Gottes Schöpfung zu bebauen und zu bewahren, zur Zufriedenheit erfüllen. Aber wir wissen auch, dass diese Aufgabe keine Bürde, sondern ein Tun in Freiheit und unermesslichem Vertrauen Gottes begleitet von seiner „Engelsgeduld“ ist. Auf den Karfreitag folgt Ostern» (Unsere Kirche, 07.03.2009).

Текст даної статті посилає до Біблії як тексту-джерела інакомовлення і представляє в собі фрагмент із нього. Розгляньмо приклад алюзії на текст Mat 7:3-5 («*der Balken im eigenen Auge*» – «колода у власному оці», «*Der Splitter im Auge des Nächsten*» – «скалка в оці ближнього»): «*Wir befinden uns vor einem durchaus grundlegenden Problem der Geschichte der Kulturen und der Völker, das zu identifizieren uns, den Europäern, sehr schwer fällt; denn es stellt je den von uns all zu tief in Frage. Wie jedermann weiß, ist es viel schwieriger, den **Balken im eigenen Auge** zu erkennen, als den **Splitter im Auge des Nächsten auszumachen**. So möchte ich also einladen zu einer schwierigen Arbeit europäischer Introspektion» (Communio, 3, 2005).*

Як видно з прикладу, ці алюзії супроводжуються парадигматичним прирощенням до змісту тексту, в якому вони використовуються і є тільки натяком на біблійне інакомовлення, тому на відміну від біблійної цитати не становлять семантичної єдності. Вони розраховані на фонові знання читача та актуалізацію відповідних асоціацій [Черкес 2008].

Алюзії на біблійні притчі або їхні цитати можуть бути розміщені у заголовку, у початковій, середній та кінцевій частині тексту. Це можливо за умови існування єдиного текстового простору, коли тексти (фрагменти текстів) можуть вільно проникати один в одного. Приміром, у статті «*Wortreich gegen die Armut*» (DIE ZEIT, 26.10.2006), підзаголовок «*Lazarusschicht*» («Лазаревий прошарок») нагадує нам про персонаж з біблійної притчі (Лазара). Зокрема, автор цієї статті закликає читача до усвідомлення важливості інформації, подану через призму його власного сприйняття (звернення уваги на труднощі малозабезпеченого прошарку населення).

У ході нашого дослідження було встановлено, що найчастішим новозавітним інакомовленням, зафіксованим на сторінках газет, стала «*Притча про доброго самарянина*» («*Der barmherzige Samariter*») з тексту Luk 10:30-37) – 77 випадків вживання, а зі старозавітних біблійних книг – «*Притча про вкрадене ягня*» («*Das gestohlene Lamm*» з тексту 2. Sam 12:1-4) – 42 випадків вживання. Найчастіше в німецькомовній пресі були зафіксовані наступні алюзії на біблійні параболи: «*an Früchten erkennen*» (Mat 7:16-20) / «*розпізнавати по плодам*» (47 випадків вживання), «*wer das sät, das wird er ernten*» (Gal 6:7-8) / «*що посієш, те пожнеш*» (45), «*Salz der Erde*» (Mat 5:13-16) / «*сіль землі*» (45).

На відміну від різних тропів (метафори, метонімії, синекдохи, гіперболи, персоніфікації та ін.), які є результатом аналогового й асоціативного поетичного мислення, що допомагає встановити схожості й відмінності, або суміжності між гетерогенними сутностями [Белехова 2002, с. 205, 210], парабола є поєднанням різних тропів у межах одного словесного поетичного образу. Це створюється з метою кодування в семантиці його компонентів іншого смислу, який не вилучається шляхом відшукування аналогій між суб'єктною та об'єктною частинами образу, а встановлюється через залучення різного роду знань читача (енциклопедичних і лінгвістичних), через пошук інтертекстуальних зв'язків образу з образами, втіленими в інших поетичних текстах [Белехова 2009, с. 61-62].

Як ми змогли побачити, цитати біблійних інакомовлень та алюзії на них дозволяють читачеві не лише зрозуміти інформацію, що міститься у тексті, але й дізнатися точку зору автора щодо тієї чи іншої проблеми, активізують у свідомості читача додаткові асоціації та емоції. Завдяки цьому параболізм володіють у мові широким діапазоном виразних можливостей: можуть сприяти декодуванню головної ідеї твору, допомагають створювати підтекст у певних фрагментах тексту та імпліцитно впливають на скерування оповіді. Це уможливило їх ефективне використання у прагматичних цілях. Вони здатні не тільки направити читача у потрібному для автора напрямі, але й привернути його увагу до поставленої проблеми та її вирішення. Тому перспективу подальших розвідок вбачаємо в дослідженні функціональних характеристик біблійних параболізмів в німецькомовній публіцистиці.

Література

Аверинцев С. С. Символика раннього Средневековья (к постановке вопроса) / С. С. Аверинцев // Семиотика и художественное творчество. – М.: Наука, 1977. – С. 308-338. Азаров А. А. Русско-английский словарь религиозной лексики / А.

А. Азаров – М.: РУССО, 2002. – 754 с. *Белехова Л. И.* Словесный поетичный образ в историко-типологической перспективе: лингвокогнитивный аспект (на материале американской поэзии): [монография] / Л. И. Белехова – Херсон: Айлант, 2002. – 368 с. *Белехова Л. И.* Словесный поетичный образ у концептуальной поэзии (на материале текстов американской, украинской та російської поезії) / Л. И. Белехова. – Филологические трактаты. – Том 1, № 2' 2009. – С. 57-64. *Верещагин Е. М.* Библийская стихия русского языка: сборник научных статей / Е. М. Верещагин // 1993. № 1. – С. 90-98. *Гончаров В.* К вопросу о способах развития понятий (на примере официального толкования права) / В. Гончаров // Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология. – 2011. – № 4 (16). – С. 81-85. *Гюббенет И. В.* К проблеме понимания литературно-художественного текста (на английском материале) / И. В. Гюббенет. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 110 с. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка: В четырёх томах / В. Даль. – М.: Издательская группа "Прогресс", 1994. – 1994 с. *Квинтилиан.* Антология текстов / Квинтилиан // Античные теории языка и стиля. – СПб.: Изд-во "Алетейя", 1996. – С. 232-233; 237-280. *Климович Н. В.* К вопросу об определении библеизма в лингвистике / Н. В. Климович // Вестник Красноярского государственного университета. Сер. Гуманитарные науки. – 2006. – № 3 (2). – С. 200-204. *Никитин М. В.* Лексическое значение слова / М. В. Никитин. – М.: Высшая школа, 1983. – 127 с. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с. *Словарь лингвистических терминов [СЛТ]* / Под ред. О. С. Ахмановой. – М.: Сов. Энцикл., 1996. – 608 с. *Статкевич Л. П.* Формы реализации интертекстуальности в тексте художественного творения / Л. П. Статкевич // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. Філологія. — Харків: ХНУ, 2011 – Вип. 61. – № 936. – С. 285-288. *Черкес Н. В.* Номінативні та цитатні біблійні алюзії як об'єкт дослідження в художньому тексті / Н. В. Черкес // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія: Всеукр. зб. наук. праць. – Черкаси, 2008. – С. 158-164. *Duden. Das Herkunftswörterbuch* [Hg. Dudenredaktion]. – 4., neu bearb. Auflage // Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, Mannheim 2007. – 960 S.

УДК 811.111'271.12

ЗОЛОТАРЕНКО Т. О.

(Київський національний лінгвістичний університет)

ИНВЕКТИВНИЙ КОНТИНУУМ В ЕМОЦІЙНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

У статті висвітлено сучасний стан досліджень в області лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів на позначення інвективи. Зроблена спроба визначити рівні сутності інвективи, встановити кореляцію між її проявами.

Ключові слова: інвектива, інвективна поведінка, інвективний мовленнєвий акт.

Золотаренко Т. А. *Инвективный континуум в эмоциональном взаимодействии.* В статье освещено современное состояние исследований в области лингвистических и экстралингвистических факторов на обозначение инвективы. Сделана попытка определить уровни сущности инвективы, установить корреляцию между ее проявлениями.

Ключевые слова: инвектива, инвективное поведение, инвективный речевой акт.

Zolotareno T. O. *Invective continuum in emotional interaction.* The article highlights the current state of linguistic and extralinguistic factors research to describe invective. An attempt to define invective levels and establish the correlation between its manifestations is made.

Key words: invective, invective behaviour, invective speech act.

Вивчення інвективи природно вписується в антропоцентричну парадигму науки про мову. По-перше, інвективна лексична одиниця обов'язково містить у собі оцінку, а для того, щоб оцінити об'єкт, людина "пропускає" його через себе. Крім того, оцінка є суб'єктивною і ґрунтується не тільки на знанні, але й на ставленні суб'єкта до об'єкта. По-друге, інвектива є комунікативно спрямованою одиницею, і її розуміння неможливо у відриві від сфери людського спілкування.

Поняття інвективи досі не знайшло однозначного тлумачення в сучасному мовознавстві. Термін інвективи відсутній в лінгвістичних словниках. В існуючих дослідженнях інвектива ототожнюється або з певною лексичною одиницею, або з текстом [Позолотін 2005; Жельвіс 1997; Семенова 2008]. Саме тому **предметом** нашого дослідження виступає інвектива як багатогранне утворення.

Об'єкт нашої роботи є дискурсивні прояви феномену інвективи.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні сутності інвективи в комунікативно-прагматичному аспекті. Поставлена мета детермінує вирішення таких **завдань**: проаналізувати існуючі підходи щодо інтерпретації поняття інвективи, виокремити рівні інвективи як мовного та мовленнєвого феномену. У теоретичному плані важливо виявити принципи визначення інвективної лексики, які можуть бути встановлені тільки при вивченні умов її функціонування.